

NUTQ BUZILISHLARIDA OTA-ONA BILAN HAMKORLIKNING AHAMIYATI

Alfraganus universityning

Ijtimoiy fanlar fakulteti

“Maxsus pedagogika (Logopediya)

yo’nalishi “ 2-bosqich talabasi

Maxmudova Dildora Tursunovna

Annotatsiya. Mazkur maqolada nutq buzilishlarini korreksiya jarayonida ota-ona bilan samarali hamkorlikning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda logopedik ishning muvaffaqiyati nafaqat mutaxassis faoliyatiga, balki oiladagi psixologik muhit va ota-onalarning pedagogik savodxonligiga ham bevosita bog‘liqligi ilmiy asoslanadi. Ota-ona ishtirokidagi kompleks yondashuv bolalarda nutq faoliyatining barqaror rivojlanishiga, ijtimoiy moslashuvning yaxshilanishiga hamda kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga xizmat qilishi ko‘rsatib o‘tiladi. Shuningdek, maqolada hamkorlikning samarali shakllari, interfaol metodlar va psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar. Nutq buzilishi, logopediya, ota-ona hamkorligi, kommunikativ kompetensiya, psixologik muhit, korreksion pedagogika.

Аннотация. В статье рассматривается значение эффективного взаимодействия родителей и специалистов в процессе коррекции речевых нарушений. Обосновано, что успешность логопедической работы определяется не только профессионализмом педагога, но и уровнем педагогической культуры родителей и эмоционально-психологическим климатом в семье. Комплексный подход, предполагающий активное участие родителей, способствует устойчивому развитию речевой деятельности детей, повышению их социальной адаптации и формированию коммуникативной

компетенции. Также анализируются формы сотрудничества и методы психолого-педагогической поддержки семьи.

Ключевые слова. Речевые нарушения, логопедия, взаимодействие с родителями, коммуникативная компетенция, психологический климат, коррекционная педагогика.

Abstract. This article examines the significance of effective parent–specialist collaboration in the correction of speech disorders. It is argued that the success of speech therapy depends not only on the professional competence of the therapist but also on the psychological atmosphere within the family and parents’ pedagogical awareness. A comprehensive approach involving parents actively in the therapeutic process promotes stable speech development, enhances children’s social adaptation, and fosters communicative competence. The paper also discusses effective forms of cooperation, interactive strategies, and mechanisms of psychological support for families.

Keywords. Speech disorders, speech therapy, parental collaboration, communicative competence, psychological climate, corrective pedagogy.

Kirish. Zamonaviy logopediya va psixolingvistika nuqtai nazaridan bola nutqining shakllanishi ko‘p omilli psixofiziologik jarayon sifatida talqin etiladi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati nafaqat mutaxassis logoped faoliyatiga, balki bola tarbiyasida bevosita ishtirok etuvchi ota-onalarning pedagogik va psixologik tayyorgarlik darajasiga ham bevosita bog‘liqdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, nutq buzilishlariga ega bo‘lgan bolalarda reabilitatsion jarayon samaradorligini oshirish uchun oilaviy muhit, emotsional qo‘llab-quvvatlash va kommunikativ interaktsiyaning sifat ko‘rsatkichlari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Ota-ona bilan tizimli hamkorlikning mavjudligi logopedik mashg‘ulotlarning natijaviyligini oshiradi, bola nutqiy faoliyatining faollashuviga, fonematik eshituv, artikulyatsion apparat hamda lug‘aviy zaxiraning kengayishiga ijobiy ta’sir

ko'rsatadi. Shu boisdan, zamonaviy logopedik amaliyotda "oilaviy-partnerlik modeli" konsepsiyasi asosida tuzilgan korreksion dasturlar ilmiy jihatdan asoslangan yondashuv sifatida qaralmoqda. Maqolada aynan ota-ona bilan hamkorlikning nutq buzilishlarini bartaraf etishdagi psixolingvistik mexanizmlari, shuningdek, ijtimoiy-emotsional muhitning bolaning kommunikativ kompetensiyasiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Nutq buzilishlari inson rivojlanishining murakkab psixolingvistik jarayonlarida yuzaga keladigan patologik holat bo'lib, uning samarali korreksiyasi ko'p faktorli yondashuvni talab qiladi. Zamonaviy tadqiqotlar nutq buzilishlarini faqat tibbiy yoki logopedik nuqtai nazardan emas, balki ijtimoiy-psixologik va pedagogik kontekstda ham ko'rib chiqishni taqozo etadi. Shu jihatdan, ota-onaning faol ishtiroki va hamkorligi bolaning nutqiy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchidan, ota-ona bilan hamkorlik bolaning kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirishda ijtimoiy-madaniy muhitning rolini oshiradi. Nutq buzilishlari bo'lgan bolalar ko'pincha psixologik stress va o'z-o'zini past baholash holatlariga duch keladilar, bu esa ularning muloqot qobiliyatlarini yanada cheklaydi. Shu sababli, ota-ona tomonidan yaratilgan ishonchli, qo'llab-quvvatlovchi muhit bolaning til o'rganish jarayonini rag'batlantiradi, ularning emotsional barqarorligini ta'minlaydi hamda ijtimoiy integratsiyasini osonlashtiradi.

Ikkinchidan, ota-onalarning pedagogik bilimlari va logopedik ko'nikmalari nutq buzilishlarini korreksiya qilishda samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maxsus treninglardan o'tgan ota-onalar uy sharoitida ham bolalar bilan to'g'ri va maqsadli muloqot o'rnatish orqali logopedik mashg'ulotlarning davomiyligini ta'minlay oladi (Justice et al., 2018). Shu tariqa, ota-ona hamkorligi, an'anaviy tibbiy yordam bilan birgalikda, neyroplastiklik jarayonlarini rag'batlantirib, bolaning nutq qobiliyatlarini tiklashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, kommunikativ jarayonlardagi ota-ona ishtiroki bolaning fonologik xotira va artikulyatsion motor ko'nikmalarini shakllantirishda ham asosiy vosita hisoblanadi. Nutqning fonematik aspektlariga e'tibor berish, ota-onaning bola bilan doimiy mashg'ulot o'tkazishi, ovoz chiqarish mexanizmlarini rivojlantirish va mustahkamlash jarayonlariga olib keladi. Bu esa bolaning nutqning grammatik va leksik jihatlarini to'g'ri qabul qilishini ta'minlab, kommunikativ kompetensiyani oshiradi.

Ota-ona bilan integratsiyalashgan korreksion ishlar bolada ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Nutq buzilishi ko'pincha bolaning ijtimoiy izolatsiyasiga sabab bo'lishi mumkin, natijada ularning muloqot doirasi va kommunikativ qobiliyatlari cheklanadi. Shu sababdan, ota-onaning mutaxassislar bilan uzviy aloqada bo'lishi, bolaga ijtimoiy muhitda yordam berish, hamda uning kommunikativ faoliyatini faollashtirish muhim hisoblanadi. Yuqoridagi dalillar va zamonaviy tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq buzilishlarini korreksiya qilish jarayonida ota-ona bilan samarali hamkorlik — bu individual psixopedagogik yondashuvning ajralmas qismi. Ushbu hamkorlik bolalarning nutqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, logopedik dasturlar samaradorligini oshiradi hamda bolaning umumiy psixologik salomatligini mustahkamlaydi. Shu boisdan, pedagogik va tibbiy amaliyotda ota-ona ishtirokini ta'minlash va rag'batlantirishga qaratilgan kompleks dasturlar ishlab chiqilishi va tatbiq etilishi zarur. Nutq buzilishlarini aniqlash, oldini olish va ularni korreksiyalash jarayonida faqatgina mutaxassis logoped yoki defektologning sa'y-harakatlari yetarli bo'lmay, bu borada bola atrofidagi eng muhim ijtimoiy muhit — ya'ni oila, xususan ota-onaning faol ishtiroki hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki bolalik davridagi nutqiy rivojlanish tabiatan ijtimoiy hodisa bo'lib, u shaxslararo muloqot orqali shakllanadi. Shu jihatdan olib qaralganda, bolada nutq faoliyatining shakllanishi va unda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan buzilishlarni bartaraf etishdagi asosiy vosita sifatida ota-onaning pedagogik va psixologik tayyorgarligi muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, nutq buzilishiga ega bo'lgan bolalarning aksariyat hollarda oilaviy muhitida kommunikativ faollikning yetarli emasligi, og'zaki muloqotning cheklanganligi yoki bolaning nutqiy ehtiyojlariga yetarlicha e'tibor qaratilmasligi kuzatiladi. Shu sababli logopedik muolajalarni samarali tashkil etish va mustahkamlash uchun ota-onalar bilan tizimli va izchil hamkorlik olib borish zarurati vujudga keladi. Ushbu hamkorlik ikki yo'nalishda olib borilishi mumkin: birinchidan, ota-onani bolada mavjud nutqiy buzilishning xususiyatlari, sabablari va korreksion yondashuvlar haqida xabardor qilish; ikkinchidan esa, ularni amaliy mashg'ulotlarga jalb etish orqali logopedik darslarning uy sharoitida ham izchil davom ettirilishini ta'minlashdir. Bunday yondashuv, bir tomondan, bolaning nutqiy rivojlanishini uzviy va tizimli tarzda qo'llab-quvvatlasa, ikkinchi tomondan, ota-onaning pedagogik kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Ayni paytda, ota-onalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlar faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasligi, balki interaktiv metodlar, treninglar, konsultatsiyalar orqali ularning amaliy malakalarini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Bu orqali ota-ona bola nutqini rivojlantirishda faol subyektga aylanadi.

Shuningdek, nutqiy buzilishlarga ega bolalarning psixologik holatini tahlil qilgan ko'plab ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, bola uchun eng yaqin emotsional tayanch – bu ota-ona bo'lib, ular bilan bo'lgan iliq va qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar bolada o'ziga ishonchni mustahkamlab, logopedik mashg'ulotlarga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, ota-onaning ijobiy psixologik yondashuvi logopedik ishlarning psixokorreksion jihatlarini ham qamrab oladi. Natijaviylik nuqtai nazaridan qaralganda, ota-onalar bilan olib borilgan maqsadli, tizimli va metodik jihatdan asoslangan hamkorlik, bolada mavjud bo'lgan nutqiy buzilishlarning tezroq bartaraf etilishiga, uning ijtimoiy moslashuv darajasining oshishiga va shaxsiy rivojlanishining optimal tarzda kechishiga zamin yaratadi. Aksincha, ota-ona tomonidan bu jarayonga loqayd qaralgan hollarda esa, bolada mavjud muammolar chuqurlashib, nafaqat nutqiy, balki emotsional, ijtimoiy

va intellektual rivojlanishda ham qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, zamonaviy defektologiya va logopediya sohalarida nutq buzilishlarining etiologiyasi ko'p omilli xarakterga ega bo'lib, ularning bartaraf etilishi jarayoni kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu borada oilaviy muhit – ayniqsa, ona tilining tabiiy rivojlanish muhitidagi funksional roli – markaziy o'ringa ega. Ilmiy manbalar ota-onaning nutqiy namunalari bolaning fonematik eshitish, artikulyatsion apparatning shakllanishi, hamda grammatika va leksik tizimning o'zlashtirilishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini isbotlagan. Shuning uchun ham logopedik tashxis qo'yilgach, bolaning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda, ota-onalar bilan ishlab chiqiladigan koreksion-reabilitatsion dasturlar alohida ilmiy-metodik yondashuv asosida tuzilishi lozim.

Zamonaviy yondashuvlarda "ota-ona — bola — logoped" triadik modeli keng qo'llanilmoqda. Ushbu modelda ota-onalar passiv kuzatuvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida logopedik jarayonning barcha bosqichlarida qatnashadi: tashxis qo'yishdan boshlab, muolaja samaradorligini monitoring qilishgacha. Bu esa pedagogik va psixologik jihatdan ota-onani tayyorlash, ularda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, psixopedagogik maslahatlar orqali ota-onalarga nafaqat metodik tavsiyalar, balki emotsional-psixologik yordam ko'rsatish ham zarur bo'ladi. Ayniqsa, nutqiy nuqsoni og'ir darajada bo'lgan bolalarning ota-onalari ko'pincha inkor, xavotir yoki tushkunlik holatlarida bo'lishadi, bu esa butun reabilitatsion jarayonning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yana bir muhim jihat shundaki, bolalarda nutqiy buzilishlar ko'pincha boshqa rivojlanish buzilishlari (masalan, umumiy psixik rivojlanishning kechikishi, diqqat yetishmovchiligi, autistik spektr buzilishlari) bilan komorbid (ya'ni birgalikda) holatda uchraydi. Bunday holatlarda logopedik ishlar ko'p tarmoqli yondashuvni – defektolog, psixolog, nevrolog va, albatta, ota-onaning integratsiyalashgan hamkorligini talab qiladi.

Xulosa. Nutq buzilishlarining korreksiyasida ota-ona bilan hamkorlik zamonaviy psixopedagogik va logopedik yondashuvlarning ajralmas qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqotlar va amaliy tajribalar ko‘rsatadiki, ota-onaning faolligi va pedagogik kompetensiyasi bolaning nutqiy rivojlanish jarayonini sezilarli darajada rag‘batlantiradi hamda korreksion jarayonning samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, ota-ona ishtirokining emotsional-psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari bolaning kommunikativ qobiliyatlarining mustahkamlanishiga, shuningdek, ijtimoiy adaptatsiya jarayonining yengillashishiga xizmat qiladi. Shu sababli, nutq buzilishlarini tuzatishda faqat mutaxassislarining yondashuvi emas, balki ota-ona bilan uzviy hamkorlikni tashkil etish zarurati ilmiy jihatdan asoslangan hamda amaliy ahamiyatga ega ekanligi ta’kidlanadi. Kelajakda logopedik va psixopedagogik amaliyotlarda oilaviy-partnerlik modelini yanada takomillashtirish, ota-onalarni tayyorlash va ularning o‘rganish jarayoniga integratsiyasini oshirish yo‘nalishida kompleks tadqiqotlar olib borilishi muhim vazifa sifatida qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akbarova, G.N. *Nutq buzilishlarining rivojlanish psixologiyasi.*, Toshkent: O‘zbekiston, 2008, 176 b.
2. Asqarova, D.S. *Ota-ona va bola o‘rtasidagi muloqotning psixologik asoslari.*, Toshkent: Fan va Texnologiya, 2014, 198 b.
3. Islomova, M.T. *Logopediya va nutq buzilishlarini davolash metodikasi.*, Toshkent: Ilm Ziyo, 2010, 210 b.
4. Juraev, S.O. *Bolalarda nutq buzilishlari va ularni korreksiya qilish usullari.*, Toshkent: Akademyashr, 2013, 232 b.
5. Mirzaahmedova, N.Q. *Nutq buzilishlarida ota-ona pedagogikasi.*, Toshkent: Ma’naviyat, 2016, 189 b.
6. Rustamov, E.A. *Psixolingvistika asoslari va nutq buzilishlari.*, Toshkent: Yangi Avlod, 2009, 204 b.
7. Sobirova, M.F. *Oila va pedagogik hamkorlik: nazariy va amaliy masalalar.*, Toshkent: O‘zbekiston, 2012, 176 b.